

УДК 336.16

Колодій С.Ю.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЕФЕКТУ ВИТИСНЕННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ МІЖБЮДЖЕТНИМИ ТРАНСФЕРТАМИ НА ФІСКАЛЬНУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЮ В УКРАЇНІ

У роботі досліджено показники бюджетної децентралізації в Україні, відкрито ефект витиснення податкових надходжень місцевих бюджетів на міжбюджетними трансфертами. Автором на основі кореляційного аналізу показано, що зростання частки трансфертів у доходах місцевих бюджетів призводить до зниження фіскальної децентралізації за запропоновано напрямки підвищення доходної бази місцевих бюджетів

Ключові слова: фіскальна децентралізація, доходи місцевих бюджетів, міжбюджетні трансферти, податкові надходження

Вступ. Проблеми надання самостійності органам місцевого самоврядування набувають все більшої уваги з боку політиків, суспільних діячів та економістів. Програми більшості провідних політичних партій України включають пункти щодо підвищення ролі місцевих органів влади у проведенні регіональної фінансової політики, зростання власних джерел доходів місцевих бюджетів, бюджетної децентралізації. Існує багато чинників, які безпосередньо впливають на формування місцевих бюджетів та фіскальну децентралізацію. Серед таких є: база оподаткування, ставки місцевих податків, перелік загальнодержавних податків та зборів, які повністю або частково заліковуються до місцевих бюджетів, механізми визначення обсягів між бюджетних трансфертів тощо.

Питання організації регіональних та місцевих фінансів, формування доходів місцевих бюджетів та впливу на них різних чинників було висвітлено у працях вітчизняних та закордонних науковців М.Єрмошенка, С.Єрохіна, В.Кравченка, І. Луніної, В.Оутса, Н.Старостенко, та інших [1-5].

Метою статті є дослідити рівень бюджетної децентралізації в Україні та виявити, чи впливає на це структура доходів зведених місцевих бюджетів. З огляду на поставлену мету було окреслено наступні завдання:

- оцінити рівень бюджетної децентралізації в Україні;
- проаналізувати склад та структуру доходів зведених місцевих бюджетів;
- виявити залежність між структурою доходів зведених місцевих бюджетів та показником фіскальної децентралізації;

Приймаючи до уваги неабияку актуальність цього питання, нами було здійснено оцінку рівня бюджетної децентралізації в Україні та проведено аналіз впливу на неї структури доходів зведених місцевих бюджетів України.

Результати дослідження. Існує декілька підходів до визначення рівня децентралізації бюджетної системи. Одні ґрунтуються на кількісних розрахунках, інші також включають показники, які по своїй природі не можуть мати кількісної оцінки. Наприклад, не можна кількісно оцінити рівень розподілу владних бюджетних

**ТДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЕФЕКТУ ВИТИСНЕННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ
МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ МІЖБЮДЖЕТНИМИ ТРАНСФЕРТАМИ НА ФІСКАЛЬНУ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЮ В УКРАЇНІ**

повноважень між центром і регіонами. Проте більшість показників бюджетної децентралізації відбиваються на обсягах доходів та видатків бюджетів різних рівнів. Тому, на наш погляд, найбільш якісним і точним показником, визначаючим рівень бюджетної децентралізації є доля показників місцевих бюджетів у зведеному.

В різні періоди використовувалась неоднакова методологія визначення обсягів та структури доходів, видатків та дефіциту бюджету. Наприклад, надходження від приватизації майна підприємств та організацій державної та комунальної власності включалися до доходів бюджетів усіх рівнів, а з 2002 р. вони є коштами, що направляються на фінансування дефіциту бюджету і не входять до складу його доходів [6]. Тому з метою якісної оцінки рівня децентралізації в різні часові періоди нами використовуються дані щодо доходів та видатків по методології 2005 р. (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Показники децентралізації бюджетної системи у 1992-2005 рр.

Рік	Доходи державного бюджету, % доходів зведеного бюджету*	Видатки державного бюджету, % видатків зведеного бюджету*	Доходи місцевих бюджетів, % доходів зведеного бюджету*	Видатки місцевих бюджетів, % видатків зведеного бюджету*	Показник децентралізації ((стовбець 4+ стовбець 5) / 2)
1	2	3	4	5	6
1992	50,0	63,2	50,0	36,8	43,4
1993	52,2	60,6	47,8	39,4	43,6
1994	58,0	64,7	42,0	35,3	38,6
1995	45,5	52,7	54,5	47,3	50,9
1996	63,8	65,6	36,2	34,4	35,3
1997	56,8	60,1	43,2	39,9	41,5
1998	54,3	52,8	45,7	47,2	46,5
1999	60,0	54,9	40,0	45,1	42,6
2000	70,9	64,7	29,1	35,3	32,2
2001	67,7	59,6	32,3	40,4	36,3
2002	68,6	58,9	31,4	41,1	36,2
2003	70,0	58,4	30,0	41,6	35,8
2004	75,1	61,8	24,9	38,2	31,6
2005	77,4	63,2	22,6	36,8	29,7

*без міжбюджетних трансфертів

Джерело: розраховано автором на основі даних Міністерства фінансів України [7-9].

Аналізуючи дані таблиці можна чітко виявити тенденції до зменшення рівня децентралізації бюджетної системи України. Досягнувши свого абсолютного максимуму

у 1995 р. та локальних у 1998 р. та 2001 р. показник бюджетної децентралізації постійно знижується з 2002 р. Також нами розраховано альтернативний показник фіскальної децентралізації, в якому на відміну від попереднього більшого вагового коефіцієнту надано доходам місцевих бюджетів (0,6), меншого видаткам (0,4).

Динаміку обох коефіцієнтів фіскальної децентралізації відображено на рисунку 1.

Рис 1. Рівень бюджетної децентралізації в Україні в 1992-2005 рр.

Наведені графіки наочно показують зниження рівня бюджетної децентралізації. Особливо це відноситься до децентралізації доходів бюджетів. Це дозволяє нам зробити певний висновок, що введення в дію положень Бюджетного кодексу України зменшило рівень фіскальної децентралізації та підвищило залежність місцевих органів влади та самоврядування від державного бюджету.

Далі ми дослідимо состав і структуру доходів місцевих бюджетів протягом часового періоду з 1999р. по 2005 р. (таблиці 2, 3).

Таблиця 2

Доходи місцевих бюджетів України в 1999-2005 рр. (млн. грн.)

Доходи	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Податкові надходження	10 962,1	11 757,0	14 758,6	16 457,7	18 595,3	18 308,2	23 588,7
Неподаткові надходження	551,6	1 782,5	2 183,1	2 072,0	2 436,5	2 190,5	3 541,7
Доходи з операцій с капіталом	7,2	23,0	108,9	616,7	1 024,9	1 683,5	2 078,8
Цільові фонди	1 631,5	749,3	684,9	282,9	520,7	602,7	1 107,0
Міжбюджетні трансфери	2 942,3	4 377,9	7 237,1	8 818,1	11 729,1	16 819,4	23 361,1
Всього доходів	16 094,8	18 689,8	24 972,7	28 247,4	34 306,5	39 604,2	53 677,3

Джерело: складено автором за інформацією Міністерства фінансів України [7-9]

В 1999-2005 рр. основним джерелом формування доходів місцевих бюджетів є податкові надходження, але їх частка постійно зменшується. Якщо в 1999 році за

**ТДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЕФЕКТУ ВИТИСНЕННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ
МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ МІЖБЮДЖЕТНИМИ ТРАНСФЕРТАМИ НА ФІСКАЛЬНУ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЮ В УКРАЇНІ**

рахунок податкових надходжень формувалося 68 % доходів місцевих бюджетів, то в 2005 р. менше ніж 45%.

Таблиця 3

Структура доходів місцевих бюджетів України в 1999-2005 рр. (%)

Доходи	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Податкові надходження	68,11	62,91	59,10	58,26	54,20	46,23	43,95
Неподаткові надходження	3,43	9,54	8,74	7,34	7,10	5,53	6,60
Доходи від операцій с капіталом	0,04	0,12	0,44	2,18	2,99	4,25	3,87
Цільові фонди	10,14	4,01	2,74	1,00	1,52	1,52	2,06
Офіційні трансферти	18,28	23,42	28,98	31,22	34,19	42,47	43,52
Всього доходів	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: Розраховано автором по даним таблиці 1.

Доля міжбюджетних трансфертів проте постійно збільшувалася: 1999 р. – 18,28%, 2005 р. – 43,52%. Цю тенденцію наочно ілюструє наданий графік (рис. 2).

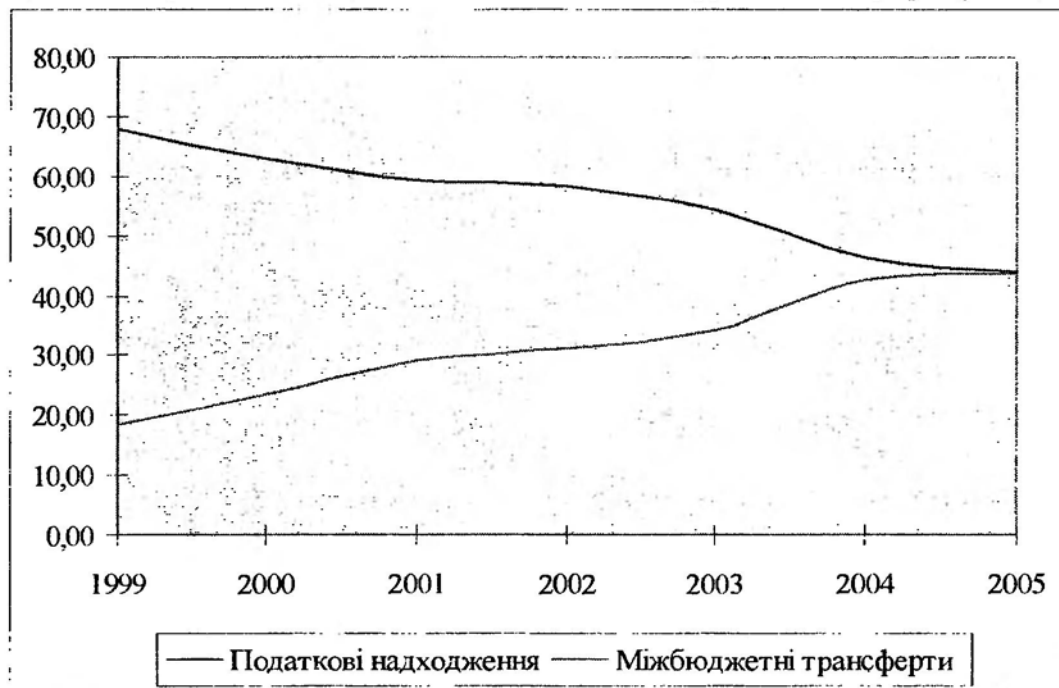

Рис. 2. Податкові надходження та міжбюджетні трансферти в структурі доходів звелих місцевих бюджетів в 1999-2005 рр. (%)

Протягом розглянутого періоду мало місце стійке зменшення надходження податку з прибутку підприємств та неподаткових доходів, що супроводжувалось зростанням надходжень від податку з доходів фізичних осіб та міжбюджетних

трансфертів. Зниження надходжень від податку на прибуток підприємств пов'язане зі вступом у дію положень бюджетного кодексу, згідно з чим податок на прибуток підприємств повністю поступає до державного бюджету, до цього він частково залишався у розпорядженні місцевих бюджетів.

Висновки та пропозиції. Слід відмітити, що сумарна доля податкових надходжень та міжбюджетних трансфертів є досить сталою та складає 86-89% доходів зведених місцевих бюджетів. Слід зазначити, що має місце ефект витиснення доходів місцевих бюджетів між бюджетними трансфертами. Нами розраховано коефіцієнт кореляції між відносними показниками податкових надходжень та офіційних трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів в 1999-2005 рр., який має дуже високе та одночасно від'ємне значення $-0,996$. Тобто залежність між досліджуваними показниками є зворотною та майже функціональною. Хоча розглянутий нами період часу не є досить довгим, все рівно він складає 7 років, і це дозволяє стверджувати, що в структурі доходів місцевих бюджетів має місце викритий нами ефект витиснення податкових надходжень міжбюджетними трансфертами.

Крім цього, постійно зростаюча доля міжбюджетних трансфертів в структурі доходів місцевих бюджетів призводить до зниження показників бюджетної децентралізації. Розрахований нами коефіцієнт кореляції між показником бюджетної децентралізації (таблиця 1) та часткою офіційних трансфертів у доходах місцевих бюджетів (таблиця 3) склав $-0,758$, що можна інтерпретувати як високу від'ємну залежність. Тому для того, щоб підвищити рівень бюджетної децентралізації в країні необхідно постійно знижувати залежність доходів місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів, а це можливо лише за умови закріплення за такими бюджетами додаткових суттєвих джерел доходів. На нашу думку такими є: 1) частка (50%) від надходжень від податку с прибутку підприємств, причому по місцю їх фактичного знаходження, а не реєстрації; 2) надходження у повному об'ємі від податку з нерухомості, введення якого передбачено проектом Податкового кодексу України.

Список літератури

1. Засади формування бюджетної політики держави: Наук. монографія / М.М. Єрмопенко, С.А. Єрохін, І.О. Плужников, Л.М. Бабич, А.М. Соколовська, Ю.В. Череди́ченко / За наук. редакцією д.е.н., проф. М.М. Єрмопенка. – К.: НАУ, 2003. – 284 с.
2. Кравченко В.І. Основні проблеми міжбюджетних відносин / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Міжбюджетні відносини центру та регіонів", Київ.: ІНЦДЛЕ, 2004.-160с.
3. Луніна І.О. Державні фінанси та реформування між бюджетних відносин. – Монографія. – К.: Наукова думка, 2006. – 432 с.
4. Старостенко Н.В. Розподіл бюджетних ресурсів між рівнями влади // Фінанси України. - 2004. - № 6. – С. 38-45.
5. Oates W.E. Fiscal decentralization and economic development // National Tax Journal XLVI (2). – 1993. – р. 237-243.
6. Бюджетный Кодекс Украины: Закон Украины от 21 июня 2001г. №2542-III // Голос України – 2001г. 24 июля.
7. Статистичний збірник "Бюджет 2000" / www.minfin.gov.ua.
8. Статистичний збірник "Бюджет 2002" / www.minfin.gov.ua.

**ТДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЕФЕКТУ ВИТІСНЕННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ
МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ МІЖБЮДЖЕТНИМИ ТРАНСФЕРТАМИ НА ФІСКАЛЬНУ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЮ В УКРАЇНІ**

9. Статистичний збірник "Бюджет 2005" / www.minfin.gov.ua.

Колодій С.Ю. Исследование влияния эффекта вытеснения налоговых поступлений местных бюджетов межбюджетными трансфертами на фискальную децентрализацию в Украине

В работе исследованы показатели бюджетной децентрализации в Украине, открыт эффект вытеснения межбюджетными трансфертами налоговых поступлений местных бюджетов. Автором на основе корреляционного анализа показано, что увеличение доли трансфертов в доходах местных бюджетов приводит к снижению фискальной децентрализации и предложены направления повышения доходной базы местных бюджетов

Ключевые слова: фискальная децентрализация, доходы местных бюджетов, межбюджетные трансферты, налоговые поступления

Kolodiy S.Yu. Issue of shifting effect in structure of local budgets revenues influence on fiscal decentralization in Ukraine

In the article the fiscal decentralization in Ukraine is investigated. Author shows the shifting effect in structure of local budgets revenues and makes a correlation analysis between dynamics of intergovernmental transfers and fiscal decentralization. Author proposes ways to improve the system of local budgets revenues

Keywords: fiscal decentralization, local budgets revenues, intergovernmental transfers, tax revenues

Стаття надійшла до редакції 01.11.2007